

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

6
—
1909

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ÉDITIONS
ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ★ BAS. N. GRÉGORIADÈS

† ΚΑΡΟΛΟΣ ΚΡΟΥΜΒΑΧΕΡ

Έπι τῷ θλιβερῷ θανάτῳ τοῦ Καρόλου Κρουμβάχερ, συμβάντι ἐν Μονάχῳ τῇ 30 Νοεμβρίου 1909, ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῇ Ἐπτίζ τῆς 1 Δεκεμβρίου τὴν ἐπομένην νεκρολογίαν. ἦν θεωροῦμεν σκόπιμον νάνατοπώσωμεν καὶ ἐνταῦθα χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Νίου Ἑλληνομήμανος, διτὶ θεωρεῖ ἐαυτὸν ἀπορφανιζόμενον διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἑκκρίτου συναδέλφου.

«Τῷρα πλέον, ὅτε ἡ πάτριος βασικὴ γῆ θὰ καλύψῃ τὸν νεκρὸν τοῦ, δυνάμεθα νὰ ἐπισκοπήσωμεν ψυχρῶς τὸ ἔργον τοῦ ἀνδρὸς, οὐ μᾶκρον τούτος καὶ ἄλλος ἡ θέρμη τῆς συζητήσεως ἐπ' ἐσχάτων διέστρεψε παρ' ἡμῖν τελείως τὴν μορφήν. Καὶ ὄφελομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι πράγματι ἡ ψυχρὰ ἐπισκόπησις τοῦ ἔργου τούτου θὰ δεῖξῃ, ὅτι τὸν νεοσκαφῆ τάφον δὲν θὰ περιχορεύσωσιν αἱ Ἐρινύες, ἀλλὰ θὰ περιφρουρῶσιν αἱ σκιάτι τοῦ Βυζαντίου ἔκεινου, εἰς ὃ, προώρως ἐν ἡλικίᾳ μόνον πεντήκοντα καὶ τριάντα ἑτῶν θαγών, ἐπεβάλλετο ἐπὶ είκοσιπέντε ὅλα ἥτη νὰ ἴπαναδώσῃ τὸν βασιλείου θρόνον ἀντὶ τῶν κολάφων, οὓς ἐπὶ αἰώνας μακροὺς κατέφερε κατ' αὐτοῦ ἡ ἀδικος Ἐσπερία.

εΔὲν εἶνε κανὸν φάντασμα, δὲν εἶνε νεκρὸς λέξις, ἀλλ' ἱστορίας βίου μεγαλοπρεποῦς, πολυκλέδου καὶ μεστοῦ περιπετειῶν ἡ εἰς ἡμᾶς προκαμένη κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς αἰώνας. Ἡ γλωσσικὴ, λογοτεχνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ, ἡ θρησκευτικὴ, κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ὑπερέξις τῶν εἰς τὴν βυζαντιακὴν ὄλομέλειαν εἰρευσάντων λαῶν ἀπὸ τῆς παρακμῆς τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τῶν προθύρων τῶν νέων χρόνων ἀποτελεῖ παδίον ἵρεύνης, προωρισμένον τελείως νὰ πληρώσῃ ἴδιαν μάθησιν, ἔχουσαν ὅλα τὰ προεόντα τῆς ζωῆς, εἰς ἣν ἐπιφυλάσσεταις μέγχ μέλλον· φαίνεται δὲ, ὅτι ἡλθεν ὁ χρόνος τῆς ρήτης καὶ ἐπισήμου καθιδρύσεως τοῦ νέου τούτου τμήματος τῶν φιλολογικῶν καὶ ἱστορικῶν ἐπιστημῶν. Ἐκ τῶν προτέρων, πολλάκις ἀσαφῶν καὶ ἀσυναρτήτων προς παθειῶν, αἵτινες καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἀπηυθύνοντο εἰς τὴν διάγνωσιν τῶν μέσων αἰώνων τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἀρχεται μορφουμένη ἡ βυζαντιολογία ὡς νέα ἐπιστήμη, ἀνεξάρτητος καὶ ἐπὶ ἴδιων βάσεων στηριζομένη. Ἡ δὲ συντελουμένη πρόσοδος δὲν εἶνε ἀποχωρισμός προερχόμενος ἐκ λόγων προσωπικῶν, ἀλλ' ἡ ἀναγκαῖα

συνέπεια ἐπιστημονικῆς ἔξελιξεως ἀπό μακροῦ χρόνου ἐνεργουμένης. Ἡ βυζαντιολογία δὲν εἶναι τὸ προτὸν νοσηρᾶς διασπάσεως, ἀλλὰ νέος δργανισμός, προερχόμενος ἐκ μικρῶν μερῶν τὸ πρότερον διεσπασμένων καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις αχρών. Πάση γάνωμει περέπει νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὴν αὐτοτελῆ σημασίαν τῆς μαθήτεως ταύτης, ἐπειδὴ μετὰ πολλῆς ἀληθίως διάσκολης, ἀποικιστικούσιν οἱ πλεῖστοι τὴν Βαθέως ἐρρίζωμένην πλάνην, διτὶ πᾶν τὸ βυζαντιακὸν εἶναι ὅξιον προσεγγῆς μόνον καθ' ὃν ἔχει σχέσεις πρὸς τὴν ελλασικὴν ἀρχαιότητα ἢ πρὸς ολοδήποτε ἄλλον ελλάδον καὶ χρησιμεύει πρὸς διεφώτισιγ αὐτῶν.

Ἐν ταῖς λέξισι ταύταις τοῦ Προλόγου, ὃν προέταξεν εἰς τὸ ὑπ' αὐτῷ ἰδρυθὲν Βυζαντιακὸν περιοδικὸν (*Byzantinische Zeitschrift*) ἔγραπτο περὶ τοῦ πρόγραμμα τοῦ Κρουμβάχερ. Ἀπαρεγχλίτως καὶ ἀληθίως μετὰ τῆς ἀκάμπτου δραστηριότητος ἐκείνης, ἣν ἐπηγγέλλετο εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ περιοδικοῦ του, εἰργάσθη εἰπερ τις καὶ ἄλλος νάποδώσῃ εἰς τὰς βυζαντιακὰς μελέτας ίδιαν ὑπαρξίαν, ίδιαν θέσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Τὸ βυζαντιακὸν περιοδικὸν ἀπέβη τὸ κέντρον τῆς τοιαύτης ἐνεργείας καὶ μετὰ τοῦ Κρουμβάχερ καὶ περὶ αὐτὸν ἐτέχθησαν πάντες οἱ ἔξι οἰαζδήποτε τῆς γῆς γωνίας διατρίβοντες περὶ τὸ παρελθόν τῆς ὑπεργιλιεύσθεντος ιστορίας τοῦ Βυζαντίου. Εἰς τὴν μελέτην τῆς γλώσσης τῶν βυζαντιακῶν χρόνων, τῆς φιλολογίας, τῆς πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ιστορίας, τῆς ιστορίας τῆς τέχνης εἰςήχθη οὕτως ἡ μέθοδος, καὶ πάντες οἱ ἐρευνηταὶ ἐγίνωσκον, διτὶ τὸ ὑπό τοῦ Κρουμβάχερ διευθυνόμενον διεθνὲς ἐκείνο περιοδικὸν δὲν ἦτο μόνον δργανον ἐπικαίρου δημοσιεύσεως τῶν μελετῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ οὕτως εἰπεῖν τὸ γενικὸν ἴντεκτήριον ἀπάντων τῶν ἐργαζομένων πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς ἐκ τῶν ἐσφαλμένων κρίσεων τοῦ παρελθόντος προπηλακισθείσης ἐπὶ μακρὸν τιμῆς τοῦ Βυζαντίου.

Ἐκείνο τὸ ὄποιον ἐπρεπει νὰ πράξῃ ἀπισήμως ἡ ίδιωτικῶς πρώτη ἡ Ἐλλὰς, ποτύχησε νὰ κατορθώσῃ ὁ Βαυαρὸς καθηγητὴς, ζῶν ἐν εὐρυτέρῳ κέντρῳ περὶ αὐτὸν ἡδύναντο πολὺ εὐχερέστερον ἢ ἐν τῇ μικρῇ καὶ ἀπομεμακρυσμένῃ Ἐλλάδι νὰ συγκεντρωθῶσι τελεςφόρως καὶ αὗτοι οἱ διανοηθέντες νάναδείξωσιν ὡς κέντρον βυζαντιακῶν μελετῶν τὰς Ἀθήνας. Αὐτὸς ἐκείνος ἴδικαιολόγει τῷ 1892 ἐπὶ τῇ ἰδρύσει τοῦ Βυζαντιακοῦ περιοδικοῦ τὴν μετάθεσιν τοῦ κέντρου τῶν βυζαντιακῶν σπουδῶν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸ Μόναχον γράφων· «Μετὰ διστα-

γιανά ἀπεφάσισα τὴν πραχμάτωσιν σχεδίου, ὅπερ ἀνεκίνειτο ἥδη καὶ πρότερον. Ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις φίλου μου Σπυρ. Λάμπρου ἔμαθον, ὅτι πρὸ μακροῦ ἥδη χρόνου ἰσχόπει νὰ θρύσῃ περιοδικὸν ἐπιγραφόμενον Βυζαντίο, ἕγκατάλιπε δὲ τὴν πρόθεσίν του, ἀτε μὴ δυνάμενος νὰ ὑπερνικήσῃ τὰς ὄλιγας δυσκολίας. Καὶ λυποῦμαι μὲν ἐπὶ τῷ ναούγιφ τοῦ σχεδίου αὐτοῦ, ἀλλ' ἀναγκάζομαι νὰ ἐκφράσω καὶ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὡς τοπικὴ βάσις τῆς εὐδοκιμήσεως καὶ τῆς δράσεως τοιούτου ὄργανου θὰ ἥτο ὀλιγώτερον κατάλληλος τῆς Εὐρώπης.

Φθόνος οὐδεὶς. Τῆς ἐπιστήμης πατρίς εἶναι πᾶσα ἡ γῆ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ γράφων τὰς ὄλιγας ταύτας λέξεις ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ φίλου συνερευνήτοι πρῶτος αὐτὸς ἐχάρη ἐπὶ τῇ θρύσῃ καὶ τῇ λαμπρᾷ ἐπιτυχίᾳ τοῦ Βυζαντιακοῦ περιοδικοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ Κρουμβάχερ ἀνταπέδωκε τὴν χαρὰν, ὅτε, περιτελλομένων ἐνισχυτῶν, εἰδεν θρύσμενον καὶ εὐδοκιμοῦντα ἐν Ἀθήναις τὸν Νέον Ἐλληνομνήματον καὶ πραγομένας καθ' ὅλου ἐπὶ τοῦ πατρίου ιδάφους τὰς βυζαντιακὰς ἴρευνας, εἰς ἃς ἀλλως ἥδη καὶ πρὸ τῆς θρύσεως τοῦ Βυζαντιακοῦ περιοδικοῦ είχε στρέψει τὴν προσοχὴν ἡ Ἰστορικὴ καὶ ιθνολογικὴ ἑταῖρεια διὰ τοῦ Δελτίου αὐτῆς.

"Ο τι δὲ ὑπῆρξε διὰ τὴν βυζαντιολογίαν σύμπασσαν τὸ Βυζαντιακὸν περιοδικὸν τοῦ Κρουμβάχερ, τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι αὐτοτελοῦς ἀναδειξεως τῶν κατὰ τὸ Βυζάντιον συγγραφείσα 'Ιστορία τῆς βυζαντιακῆς λογοτεχνίας, ἥτις ἀπέβη ἀφετηρία νέας ἀνερευνήσιως τῆς γραμματείας τῶν Βυζαντίνων ὑπὸ μεθοδικὸν τύπον καὶ διὰ κριτικῆς καὶ δικαίας ἐξετάσεως τῶν λογοτεχνικῶν προϊόντων τῆς μακρᾶς μεσοχρονίου ἡμῶν περιόδου. Τῆς αὐτῆς δὲ κριτικῆς τὴν σφραγίδα φέρουσι καὶ ἀπασχολοῦσι αἱ λοιπαὶ πολυπληθεῖς συγγραφεῖς τοῦ Κρουμβάχερ, αἵτινες οὖ μόνον καθ' ἐκατὰς προήγαγον τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ ἔχρησίμευσαν ὡς ὑπόδειγμα τῆς μεθόδου, ἢν ὕφειλον νάχολουθήσωσιν οἱ νεώτεροι ἴρευνηται.

Οὐδ' ὄφειλομεν ταῦτα καὶ μόνα εἰς τὸν Κρουμβάχερ. 'Αλλὰ καὶ ἀλλως πολλαχῶς ὑπηρέτησε τὴν βυζαντιακὴν ίδεαν, διὰ τοῦ φροντιστηρίου αὐτοῦ παρασκευάσσας Ιεροφάντας τῶν βυζαντιακῶν σκουδῶν ἐν Γερμανίᾳ, 'Ρωσίᾳ καὶ τοῖς κράτεσι τοῦ Αἴμου. Διὰ δὲ τοῦ θανάτου αὐτοῦ θάνοιχθῇ κενὸν αὐτόχρημα δυσαναπλήρωτον οὐ μό-

νον ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καὶ τῇ ἀκαδημίᾳ τοῦ Μονάχου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ διευθύνσει τοῦ διεθνοῦς αὐτοῦ περιοδικοῦ, οὐ δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ κινδυνεύσῃ αὐτὴ ἡ ὑπαρξία, καὶ ἐν αὐτῇ τέλος τῇ ἡγεσίᾳ τῶν βυζαντιακῶν σπουδῶν, ἣς εἶναι φόβος μὴ μετατεθῇ τὸ κέντρον εἰς σφαίρας ἄλλας, διότου δεν θὰ κρατῇ ὁ φιλελληνισμὸς τοῦ Κρουμβάχερ.

Διότι πρέπει τέλος πρὸ τοῦ χείλους τοῦ ἀνοικτοῦ τάφου νὰ λείψῃ πᾶσα παραπλάνησις, ἢν ἴγεννησ παρ' ἡμῖν ἡ θερμότης τῆς συζητήσιως περὶ τῶν γλωσσικῶν αὐτοῦ θεωριῶν, πρὸς ἃς δὲν ἡδύναντο νὰ συμφωνήσωσι βιβλιών πάντες οἱ ἄλλως ἐκτιμῶντες αὐτὸν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ δράσιν. Τὴν παραπλάνησιν ταύτην τῆς περὶ αὐτοῦ ὄρθης καὶ εὐγνώμονος περὶ αὐτοῦ γνώμης παρ' ἡμῖν ἵσπειρεν ἡ ἱσφαλμένη εἰς αὐτὸν ἀπόδοσις φράσεως περιλαμβανομένης ἐν τῇ μετὰ τῆς Ἱστορίας τῆς βυζαντιακῆς λογοτεχνίας συνεκδοθείσῃ βυζαντιακῆς Ἱστορίας τοῦ Gelzer. Παρασυρθέντες δὲ ὑπὸ τῶν ἀδικησάντων αὐτὸν ἐποίεισαν πικρίαν ἀντ' εὐγνωμοσύνης τὸν ἄνδρα, ὅστις ἡγάπησεν εἰλικρινῶς ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίαν πᾶν ὁ τι τὸ βυζαντιακὸν καὶ τὸ Ἑλληνικόν, καὶ ἥναγκάσαμεν αὐτὸν, ὑπεράμυνόμενον ἐαυτοῦ κατὰ τῶν ἀδίκων σπερμολογιῶν, νὰ ὑπομνήσῃ αὐτὸς ἀνθ' ἡμῶν καὶ ταῦτα·

«Ἡτο ἀρά γε μισελληνισμὸς—διὰ νὰ ἀναφέρω ἐν μόνον ἀπὸ πολλὰ, —ὅταν εἰς τὰ 1897 περιέτρεχα ὀλόκληρον τὸ καλοκατέρι τὸ Μόναχον δίκην ἐπαίτου ως μέλος τοῦ ὑπὸ τοῦ βαρώνου von Würzburg συσταθέντος κομιτάτου ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων τραυματιῶν καὶ κατὰ τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος δυσθυμίαν ἐξετιθέμην καθ' ἐχάστην εἰς τὸ νάκούων νέας ἀνοησίας, ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ συλλέξω μερικοὺς ὄβολοὺς χάριν τοῦ ταμείου τῆς βοηθείας; . . . Ἐπρεπεν οἱ Ἑλληνες, ἀντὶ νὰ καταδίώκουν, νὰ διασύρουν καὶ νὰ διαβάλλουν τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος, ὑπὸ τὸ καταθλιπτικὸν βάρος προςωπικῶν περιστατικῶν, ἐν πολυχρονίῳ ἀγῶνι πρὸς βίζωμένας προλήψεις, πρὸς ἀκιζομένην περιφρόνησιν καὶ προσβλητικοὺς χλευασμούς, ἀδιαφορῶν διὰ ὄλικὰ πλεονεκτήματα, ἀφιέρωσεν ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ζωῆς του εἰς τὸν διαφωτισμὸν καὶ τὴν ὄρθην ἐκτίμησιν τοῦ βυζαντιακοῦ καὶ τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, Ἐπρεπε νὰ τοῦ ἐπιφηφίσουν σίτησιν εἰς τὸ πρυτανεῖον τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν».

Αἱ λέξεις αὗται εἶναι οἰονεὶ ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα, γραφέν διὰ χειρὸς αὐτοῦ τοῦ Κρουμβάχερ, ἐν ἐτοῖς πρὸ τοῦ μοιραίου αὐτοῦ θανάτου.